

Bóna Judit – Krepsz Valéria (szerk.)

Nyelvfejlődés csecsemőkortól kamaszkorig (Huszár Anna)

ELTE EÖTVÖS KIADÓ. BUDAPEST. 2020. 268 OLDAL

Az anyanyelv-elsajátítás jellemzői születéstől a felnőttkor kezdetéig

A gyermekek nyelvfejlődésének vizsgálata már hazánkban is jelentős részét képezi a nyelvészeti kutatásoknak, amelyek nem csupán nyelvészeti, hanem pszichológiai, pedagógiai és gyógypedagógiai kérdések mentén is kísérletet tesznek az anyanyelv-elsajátítás sajátosságainak a megismerésére. 2020 második felében jelent meg a *Nyelvfejlődés csecsemőkortól kamaszkorig* című konferencia tanulmányait magában foglaló tanulmánykötet az Eötvös Kiadónál, Bóna Judit és Krepsz Valéria szerkesztésében. A kötet tizennégy tanulmányt tartalmaz hazai és határon túli magyar szerzőktől, amelyek betekintést nyújtanak a gyermekek nyelvfejlődésébe és a nyelvhasználatába a csecsemőkortól egészen a kamaszkorig.

A témák változatosak, a tanulmányok például arról tudósítanak, hogy az atipikus, figyelemhiányos/hiperaktív, illetve autizmuspektrum-zavarral élő gyermekek nyelvhasználata miben tér el a tipikus fejlődésű gyermekekétől; a kétnyelvű gyermekek nyelvfejlődése miként különbözik az egynyelvű gyermekekétől, továbbá a dajkanyelv sajátosságai is megjelennek. A kötetben található írások széles nyelvészeti területet fednek le, többek között fonetikai, fonológiai, szintaktikai, pszicholingvisztikai és pragmatikai elemzésekbe is betekintést nyújtanak. A tanulmányok nemcsak a nyelvészeti területek szintjén sokszínűek, hanem a módszertan tekintetében is, hiszen a nyelvi teszteken túl akusztikai és artikulációs kísérletek bemutatására, valamint a szemmozgáskövetéses vizsgálatok eredményeinek az ismertetésére is sor kerül.

Krizsai Fruzsina és munkatársai az óvodáskorú gyermekek metaforaértelmezését elemezték a kontextustól függően (9–22). Vizsgálataik alapján elmondható, hogy a támogató, gazdag nyelvi kontextus a semlegeshez képest pozitívan hat a gyerekek metaforaértésére. Megállapították továbbá, hogy a konvencionális, a gyerekek számára ismerős metaforák megértését kevésbé befolyásolja a gazdag kontextus, ugyanakkor az újszerű, ismeretlen kifejezések esetében a nagyóvodások és a felnőttek sikeresebben hasznosítják a kontextust, mint a kisóvodások.

Svindt Veronika és Miklósi Mónika az autizmuspektrum-zavarral és a figyelemhiánnyal/hiperaktivitás-zavarral élő gyermekek nyelvi megértési sajátosságait mutatja be (209–231). A szerzők többek között azt vizsgálták, hogy ezek a gyermekek nyelvi, nyelvi-pragmatikai, illetve tágabb pragmatikai képességei hogyan alakulnak az azonos nyelvi életkorú tipikus gyermekekéhez képest, valamint mutatkozik-e különbség a különböző zavarral élő gyermekek megértési mintázataiban.

A kötetben szó esik arról is, hogyan alakul a gyermekeknél a rekurzív birtokos szerkezetek megértése négy- és nyolcéves kor között (Langó-Tóth Ágnes: 121–136). Kiderül többek között, hogy ezen szerkezeteket már négyéves korban is jól értik a gyermekek, a produkció pedig 6-7 éves korban kezdődik.

Egy további tanulmány a kétnyelvű gyermekek szintaktikai tudatosságának a fejlődését elemzi. Bartha Krisztina arra a kérdésre kereste a választ, hogy milyen életkorra alakul ki a szintaktikai tudatosság, tehát melyik az az életkor, amikor ugrásszerű változás tapasztalható (137–152). Az eredmények azt mutatják, hogy a hat- és hétéves kor közötti időszakban válnak a gyermekek fogékonyra a szintaktikai tudatosságra, így az elsajátítás hétéves korra tehető. A tanulmányban szó esik a balansz kétnyelvűségi csoportokról is, illetve arról, hogy az eredmények szerint ők jobban teljesítenek, és gyorsabb a fejlődésmenetük a domináns kétnyelvűekhez képest.

A következő írásban Szűcs Antal Mór és Tar Éva a *Mesezene* program hatásáról számol be (67–82). Egy pilotvizsgálat keretében nézték meg azt, hogyan alakulnak azoknak az óvodáskorú gyermekeknek a fonológiai feldolgozási képességei, akik a Mesezene programban vettek részt azokéhoz képest, akik nem részesültek ebben a programban. Vizsgálták a fonológiai tudatosság, a gyors automatizált megnevezés, valamint a fonológiai rövid távú memória alakulását. Eredményeik szerint a program végére mind a fonológiai tudatosságban, mind a szín- és tárgymegnevezésben jobb eredményt értek el a programban részt vevő gyermekek.

Zemán Andrea Anna ugyancsak a fonológiai tudatosság fejlődését vizsgálta (83–105). Azt elemezte, hogy az északkelet-magyarországi négy- és hatéves kor közötti óvodások fonológiai tudatosságára hogyan hat a vizuális ingerek mennyisége, vagyis a tévénézés, a telefon-, illetve a tablethasználat. Eredményei szerint ezen vizuális ingerek negatív hatást gyakorolnak a fonológiai tudatosság fejlődésére.

Markó Alexandra és munkatársai gyermekek artikulációs vizsgálatairól, illetve annak lehetőségeiről számoltak be (23–44). Rámutatnak arra, hogy miért van szükség a magyar anyanyelvű gyermekek artikulációjának a vizsgálatára. A beszédképző szervek mozgásának elemzéséhez speciális eszközökre van szükség. A tanulmány beszámol a nyelvultrahang előnyeiről, többek között arról, hogy a jó térbeli felbontás lehetővé teszi, hogy pontosabb képet kapjunk a nyelv alakjáról, a jó időbeli felbontás pedig a beszédhangok képzésének gyors változásáról adhat árnyaltabb megközelítést. Az előnyök mellett szó esik a módszer nehézségeiről, a felmerülő dilemmákról is.

Gráci Tekla Etelka és munkatársai írásukban egy, a fent említett artikulációs módszerrel végzett esettanulmányról számolnak be, pontosabban az /s/ és /ʃ/ hangok akusztikai és artikulációs elkülönítéséről (45–66). Eredményeik azt mutatják, hogy már gyerekkorban is (hét- és tizenegy éves korban) elkülönül a két beszédhang ejtése, és ez az idő előrehaladtával fokozatosan egyre jobban hasonlít a felnőttek ejtésére.

Steklács János és Bóna Judit egy másik műszeres vizsgálatról, egy szemmozgáskövetéses kísérletről számolt be (233–252). Pilotkutatásukban negyedik és ötödik osztályos gyermekek hangosolvasás-jellemzőit elemzik. Többek között vizsgálják az olvasási időt, az olvasás fluenciáját (a tempót, a szünetek számát, arányát és időtartamát, illetve a megakadások és tévesztések számát, arányát, típusait, valamint a hibajavítások módját és számát), továbbá a szemmozgások jellemzőit (a fixációs időt, a fixációk számát, gyakoriságát és átlagos hosszát). Eredményeik alapján elmondható, hogy az ötödik osztályosokra gyorsabb beszéd- és artikulációs tempó jellemző, ellenben a fluencia többi paraméterében (a szünettartások gyakorisága, időaránya, időtartama), illetve a javítatlan hibák gyakoriságában nem találtak jelentős eltérést a két korosztály között. Ötödik osztályra csökkent a bizonytalanságra és az önellenőrzésre utaló megakadások gyakorisága. A fixációk száma és gyakorisága nem mutatott különbséget a két korosztály között, az összes és az átlagos fixációs idő azonban csökkent ötödik osztályra.

Murányi Sarolta írásában óvodások narratív készségének fejlődését mutatta be (175–194). Kísérletében a gyermekek feladata a történetmesélés volt adott képsorozat alapján, ezt egy-egy év elteltével megismételte ugyanazokkal a gyermekekkel, így longitudinálisan követte nyomon az óvodáskori változásokat. Az eredmények azt mutatják, hogy három év alatt jelentősen fejlődik az óvodások történetmondása, a segítő kérdésekre leginkább az első évben volt szükség, és a harmadik évre a gyermekek többsége eljutott egy valódi narratíva létrehozásáig, továbbá a létrehozott narratívák komplexebbek és részletgazdagabbak lettek.

Libárdi Péter és Gósy Mária a tizenévesek spontán beszédének kommunikációs mintázatát és a frázispozíció pszichopragmatikai jelzéseit vizsgálta (107–120), Laczkó Mária a kamaszok spontán beszédének kommunikációs mintázatairól értekezett (153–174), Kohári Anna és munkatársai a dajkanyelv időzítési sajátosságait mutatta be, különös tekintettel a ritmikai jellemzőkre (195–208), Horváth Viktória pedig a babák szókincsének és közléseinek fejlődéséről írt (253–268).

A kötet színvonalas munkákat tartalmaz, a nyelvfejlődés egyes szakaszait a csecsemőkortól a kamaszkorig számos különböző szempontból világítja meg. A tanulmányok mind módszertanilag, mind a témák tekintetében sokszínűek, változatosak, több nyelvészeti terület eredményei is megjelennek bennük. A kötet nemcsak az egyetemi hallgatók és a kutatók számára szolgál hasznosítható és relevánsan új információkkal, hanem a pedagógusok, a gyógypedagógusok, a logopédusok és a gyermekpszichológusok, valamint a szülők, illetve minden olyan laikus számára is hasznos lehet, aki a nyelvhasználat iránt érdeklődik.

Huszár, Anna: Characteristics of first language acquisition from birth to the beginning of adulthood

Az írás szerzőjéről

Huszár Anna

tudományos segédmunkatárs
MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest

huszar.anna[kukac]nytud.hu